KANSALLINEN LUKUTAITOSTRATEGIA 2030

VISIO
Suomi maailman monilukutaitoisin maa 2030

MISSIO
Lukeva elämäntapa tasa-arvon, sivistyksen ja hyvinvoinnin perusta

Sivistys

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Hyvinvointi

Sivistys

Jokaisella oikeus lukutaitoon
ja jatkuvaan oppimiseen

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Oikeus monilukutaidon harjoittelemiseen,
kehittämiseen ja oppimiseen kielestä,
perhetaustasta, sukupuolesta, oppimisvaikeudesta,
toimintarajoitteesta, varallisuudesta ja
asuinpaikasta riippumatta

Hyvinvointi

Monimuotoinen kielellinen ja kulttuurinen
ympäristö sekä vahva monilukutaito hyvinvoinnin
ja yhteisöllisyyden rakentajana

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Kansallinen lukutaitostrategia 2030:
Suomi maailman monilukutaitoisin maa
Julkaisuja; Opetushallitus, Lukuliike, 2021
Taitto: Hahmo Design Oy
ISBN 978-952-13-6780-9 (nid.)
ISBN 978-952-13-6781-6 (pdf)

Sisällys

Esipuhe 4

Lukutaitostrategian valmistelijat 5

Lukutaito on koko yhteiskunnan asia 6

Lukutaitostrategian lähtökohdat 8

Tavoitteena monipuolinen lukutaito 10

Lukutaitotutkimuksesta 14

Kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivat 18

1: Luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita 20

2: Vahvistetaan monilukutaito-osaamista 26

3: Innostetaan lukemaan ja monipuolistetaan lukutaitoa 30

Lukeva kunta 2030 34

Lukeva koulu 2030 35

Lukutaitostrategian laadintaprosessi 36

Lähteet 37

Esipuhe

Eduskunnan sivistysvaliokunnan aloitteesta syksyllä 2020 ryhdyttiin valmistelemaan kansallista lukutaitostrategiaa ja lukutaito-ohjelmaa pitkäjänteisen kansallisen ja alueellisen lukutaitotyön kehittämisen tueksi. Kansallinen lukutaitostrategia 2030 laajentaa opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman kansallisen lukutaitofoorumin (2018) laatimia suuntaviivoja.

Lukutaitostrategiatyötä on tehty yhdessä moniammatillisen ohjausryhmän ja projektiryhmän kanssa. Toimintaa on koordinoinut Opetushallituksen Lukuliike. Strategiassa on hyödynnetty viimeaikaista tutkimustietoa monilukutaidosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Kansallisen lukutaitostrategian luonnos oli Lausuntopalvelussa kommentoitavana, ja siitä annettiin sata lausuntoa. Runsas lausuntopalaute sekä korjaus- ja täydennysehdotukset on otettu monipuolisesti huomioon strategian viimeistelyssä.

Kansallinen lukutaitostrategia sisältää konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä kaikenikäisten monipuolisen lukutaidon vahvistamiseksi. Lukutaidon kehittämiseksi tarvitaan monia toimia ja tukipalveluja, joita on kehitettävä niin kansallisesti kuin paikallisestikin. Lisäksi lukutaidon ja lukutaitotyön arviointiin on tarpeen kehittää riittävät työkalut. Kansallisen lukutaitostrategian tavoitteena on vahva, monipuolinen ja osallistava lukemisen kulttuuri, joka vahvistaa menestyvää Suomea ja sen kansalaisten hyvää elämää.

Strategiassa lukutaito määritellään *monilukutaidoksi*, joka sisältää kaikenlaisten tekstien lukemisen ja tuottamisen taidot perinteisistä kirjoitetuista teksteistä esimerkiksi audiovisuaalisiin esityksiin.

Strategian toimeenpanon kannalta tärkeitä ovat sekä resurssit että asenne, jolla lukutaitotyötä tehdään. Työn tulee olla pitkäjänteistä ja tavoitteellista kehittämistä. Tämä edellyttää systemaattista suunnittelua ja yhteistyötä yli hallintorajojen. Lukutaitostrategian toimeenpanossa on tarpeen huomioida hallitusohjelmaan kirjatut kehittämisohjelmat ja linjaukset, jotka parhaimmillaan tukevat kansallista ja paikallista lukutaitotyötä. Näitä ovat muun muassa Oikeus oppia -ohjelma, Uudet lukutaidot -ohjelma sekä Medialukutaito Suomessa – Kansalliset mediakasvatuslinjaukset (2019).

Lukutaitostrategian toimeenpanon tueksi laaditaan Kansallinen lukutaito-ohjelma 2030, jossa määritellään toimenpiteille vastuutahot ja toteuttamisen aikataulu. Lisäksi ohjelmaan sisältyy osaohjelmia, kuten Lukeva koulu -ohjelma, Lukeva kunta -ohjelma sekä Lukeva varhaiskasvatus, joiden avulla lukutaitotyötä viedään käytäntöön yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa. Lukutaito-ohjelmassa luodaan konkreettinen kartta, lukutaidon ekosysteemi, jossa kuvataan eri toimijoiden perustyö ja yhteistyö. Lisäksi on tärkeää, että ohjelmaan sisältyy tutkimusta ja vaikuttavuuden arviointia. Runsasta lausuntopalautetta hyödynnetään myös lukutaito-ohjelman toimeenpanossa.

Lukutaitostrategian valmistelijat

Ohjausryhmä

PUHEENJOHTAJA:

Kelhä Minna, pääjohtaja, Opetushallitus

VARAPUHEENJOHTAJA:

Lassila Juhana, asiamies, Suomen kulttuurirahasto

MUUT JÄSENET:

Aaltonen Leena, kulttuuriasiainneuvos, Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto, opetus- ja kulttuuriministeriö

Castrén Minna, kirjallinen johtaja, Suomen Kustannusyhdistys

Costiander Kati, opetusneuvos, Opetushallitus

Hautala Jarkko, akatemiatutkija, Niilo Mäki Instituutti

Itkonen Juha, puheenjohtaja, kirjailija, Lukukeskus

Jokinen Sari, erityisasiantuntija, Opetusalan ammattijärjestö OAJ

Nalbantoglu Ilmari, va. toiminnanjohtaja, Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

Nederström Heli, opetusneuvos, Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja vapaan sivistystyön osasto, opetus- ja kulttuuriministeriö

Rutanen Anne, viestintäpäällikkö, Suomen tietokirjailijat ry

Salomaa Saara, erityisasiantuntija, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

Salusjärvi Aleksis, sanataideohjaaja, oppikirjailija

Sivelä Jonas, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

von Numers-Ekman Katarina, asiamies, Svenska Kulturfonden

von Zansen Minna, Suomen kirjastoseura

Projektiryhmä

PUHEENJOHTAJA:

Villacís Ilmi, toiminnanjohtaja, Lukukeskus

MUUT JÄSENET:

Granskog Pamela, opetusneuvos, Opetushallitus

Grünthal Satu, yliopistonlehtori, kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Harmanen Minna, opetusneuvos, Opetushallitus

Heikkilä Mervi, kehityspäällikkö, lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä, Seinäjoen kaupunginkirjasto

Hyytiäinen Sari, toiminnanjohtaja, Äidinkielen opettajain liitto ry

Järvenpää Mari, Lukuliike-assistentti, Opetushallitus

Kardén Belinda, Lukuliike-koordinaattori, Opetushallitus

Krutsin Pia, sanataidekasvattaja, Suomen sanataideopetuksen seura

Lumme Pia, Lukuliike-koordinaattori, Opetushallitus

Sulkunen Sari, apulaisprofessori, kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

---

Kansallisen lukutaitostrategiatyön ja ohjaus- ja projektiryhmien koordinointi,

Pia Lumme, pia.lumme@oph.fi, Lukuliike, Opetushallitus.

Lukutaito on koko yhteiskunnan asia

Mihin kansallinen lukutaitostrategiatyö pohjautuu?

Suomessa on vahva kasvatuksen, koulutuksen, tutkimuksen ja kulttuurin sivistyspohja, jossa oppiminen ja tieto perustuvat lukutaitoon ja sen jatkuvaan kehittämiseen. Monipuolinen lukutaito on turvallisen yhteiskunnan, toimivan demokratian ja tasa-arvon perusta. Jokaisella lapsella, nuorella ja aikuisella on oikeus monipuoliseen lukutaitoon ja sen vahvistamiseen. Koska lukutaidon eriytymistä tapahtuu jo perusopetuksen aikana ja heikosti lukevien määrä on erityisesti nuorten keskuudessa lisääntynyt, tarvitaan konkreettisia keinoja suunnan kääntämiseksi kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Lukutaitostrategian visio – Suomi maailman monilukutaitoisin maa 2030 – tavoittelee yhteiskuntaa, jossa lukutaidon merkitys tunnustetaan laajasti kaikilla aloilla ja jokainen saa tukea ja vahvistusta omalle lukutaidolleen läpi elämän. Lukutaito on hyvinvoinnin ja kaiken oppimisen perusta.

Millaista toimintakulttuuria ja lukutaitotyötä tavoitellaan vuoteen 2030 mennessä?

Kaikenikäisten lukutaitoa vahvistetaan pitkäjänteisellä kansallisella, alueellisella ja paikallisella yhteistyöllä. Yhteistyön avulla myönteinen asenne lukemiseen ja lukutaidon merkityksen ymmärtäminen lisääntyvät. Kansallisessa lukutaitostrategissa kuvataan lasten ja nuorten lukutaidon edistämiseksi tehtävää työtä ja luodaan uusia avauksia myös aikuisten ja ikäihmisten lukutaidon tukemiseksi. Eri kieli- ja vähemmistöryhmien ja tukea tarvitsevien lukutaidon kehittämiseen tarvitaan lisää toimia. Lukutaitotyön tueksi ja lukemisen edistämiseksi tarvitaan monipuolista lukutaitotutkimusta.

Suomen virallisista kielistä suomea ja ruotsia ensikielenään puhuvilla on toistaiseksi parhaat mahdollisuudet kehittää lukutaitoaan. On varmistettava, että myös saamen kielten, Suomen romanikielen, viittomakielten ja karjalan kielen puhujat voivat kehittää tasa-arvoisesti lukutaitoaan omilla kielillään. Myös maahanmuuttajien ja maahanmuuttotaustaisten lukutaidon tukeminen on varmistettava.

Mitkä ovat lukutaitotyön suuntaviivat kohti vuotta 2030?

Kansallisessa lukutaitostrategiassa on kolme lukutaidon kehittämisen suuntaviivaa: 1) Luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita 2) Vahvistetaan monilukutaito-osaamista ja 3) Innostetaan lukemaan ja monipuolistetaan lukutaitoa. Eri ikäkausina tarvitaan erilaisia toimenpiteitä lukutaidon tukemiseksi. Kansalliseen lukutaitostrategiaan pohjautuvassa lukutaito-ohjelmassa tarkennetaan suuntaviivoihin kirjoitettujen toimenpiteiden vastuutahoja ja toteuttamisaikataulu vuoteen 2030. Tärkeää on jatkaa strategiaprosessin aikana aloitettua toimijoiden välistä kehittävää dialogia ja yhteistyötä.

Kenen kanssa Suomesta rakennetaan maailman lukutaitoisin maa vuoteen 2030?

Lukutaitotyö on koko yhteiskunnan asia. Lainsäädäntö sekä hallitusohjelmiin kirjatut pitkäkestoiset toimet ovat tärkeitä lukutaitotyön edistämisessä. Keskeisiä lukutaitotoimijoita lapsuudesta aikuisuuteen ovat neuvolat, varhaiskasvatus, perusopetus, lukio- ja ammatillinen koulutus, korkea-asteen koulutus, taiteen perusopetus sekä vapaa sivistystyö. Kirjastot tukevat lukutaitoa koko ihmisen elinkaaren ajan. Lisäksi yksilöiden lukutaidon tukemisessa tärkeitä ovat esimerkiksi perheet, koulukaverit sekä harrastus- ja työyhteisöt.

Lukutaitotyötä edistävät myös media-alan toimijat, kustannus- ja kirja-alan toimijat, kirjallisuussäätiöt, -järjestöt ja -yhdistykset, etujärjestöt, säätiöt, rahoittajat sekä päättäjät. Näillä tahoilla on myös mahdollisuus vaikuttaa lukutaitomyönteiseen viestintään, yhteistyöhön, asenteisiin ja verkostoissa tehtävään monilukutaitotyöhön.

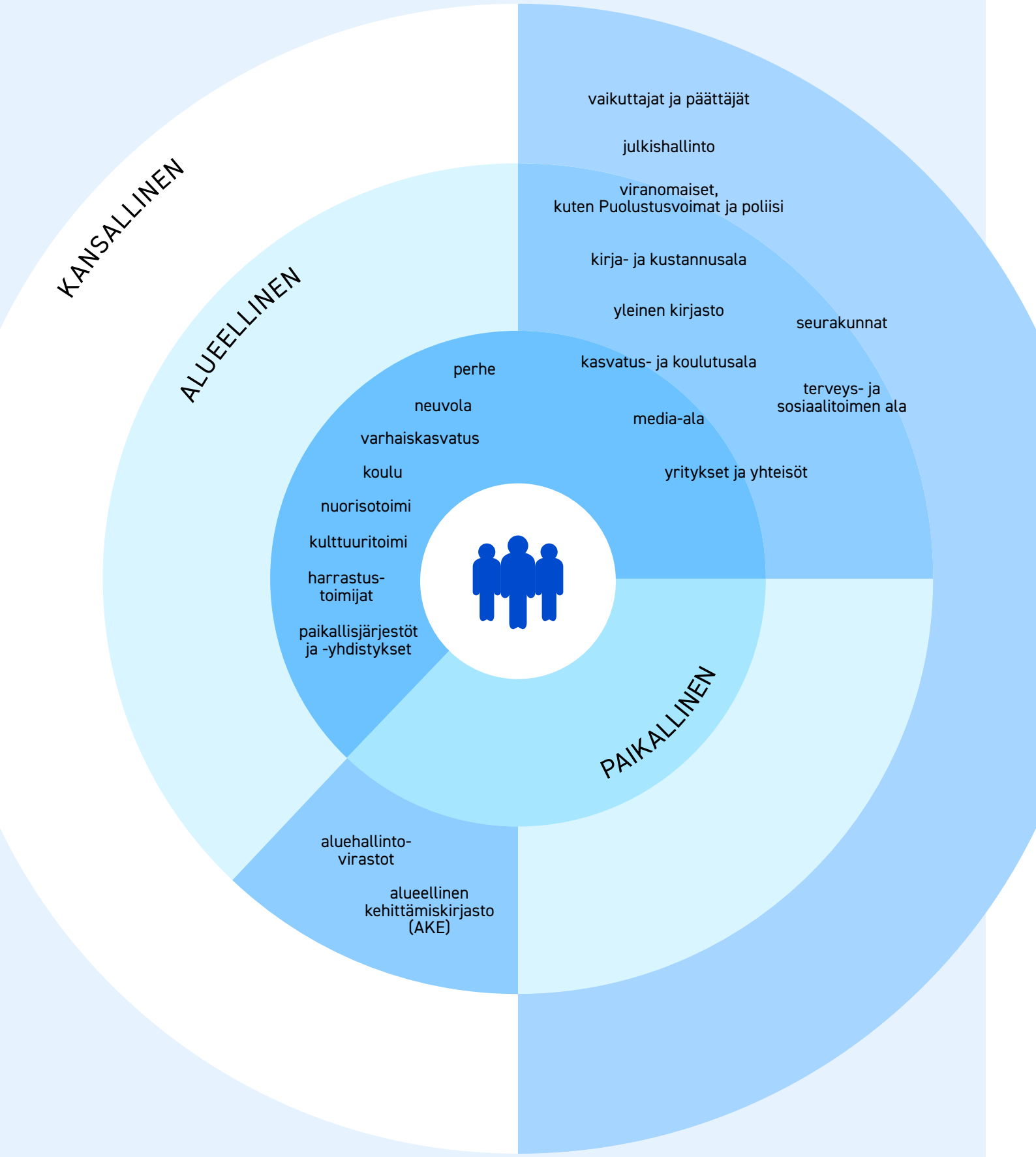
KANSALLINEN
ALUEELLINEN
PAIKALLINEN
vaikuttajat ja päättäjät
julkishallinto
viranomaiset, kuten Puolustusvoimat ja poliisi
kirja- ja kustannusala
yleinen kirjasto
seurakunnat
kasvatus- ja koulutusala
terveys- ja sosiaalitoimen ala
media-ala
yritykset ja yhteisöt
perhe
neuvola
varhaiskasvatus
koulu
nuorisotoimi
kulttuuritoimi
harrastus-toimijat
paikallisjärjestöt ja -yhdistykset
aluehallinto-virastot
alueellinen kehittämiskirjasto (AKE)

Lukutaitostrategian lähtökohdat

Suomi on kansainvälisesti verrattuna lukutaidon kärkimaa, mutta kansallisella tasolla lukutaitotason lasku 2000-luvulla on herättänyt huolta lukutaitomme tulevaisuudesta. Kansallisen lukutaitostrategian päätavoitteena on löytää keinot erityisesti heikosti lukevien lasten, nuorten ja aikuisten lukutaidon vahvistamiseen. Lukutaitotyötä on tärkeää tehdä yhdessä kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti.

Lukutaitoon ovat yhteydessä niin yksilölliset tekijät ja lähtökohdat kuin yhteiskunnalliset ilmiöt ja megatrendit. Yksilötasolla lukutaitoon ovat yhteydessä muun muassa identiteetti, arvot, kotitausta, kognitiiviset taidot, kulttuuri, oppimisvaikeudet, toimintarajoitteet, vapaa-ajan lukeminen, koulutus, ikä, motivaatio ja asenne oppimiseen. Lisäksi lukutaitoon vaikuttaa mahdollisuus hyödyntää ja kehittää lukutaitoa arjessa, opinnoissa ja työssä. Globalisaatio, digitalisaatio, väestön ikääntyminen ja kestävä kehitys sekä monet muut ihmisten toimintaa ohjaavat megatrendit edellyttävät jatkuvaa monilukutaidon vahvistamista sekä uudenlaisen osaamisen kehittämistä. Lukutaito luo yksilön ja yhteiskunnan tasolla turvallisuutta ja vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja kulttuuria. Lukemisella ja lukutaidolla on todettu lisäksi erityisiä hyvinvointivaikutuksia.

Lukutaidon kehittäminen vaatii erilaisia toimenpiteitä lapsuudesta aikuisuuteen. Varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa on tärkeää vahvistaa ja tukea monilukutaitoa systemaattisesti ja pitkäjänteisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajat ja perheet voivat tukea lasten ja nuorten lukutaitoa myönteisten asenteiden ja toiminnan avulla. Perhetaustasta riippumatta yhteiskunnan tehtävänä on huolehtia, että kaikki lapset ja nuoret pääsevät varhaiskasvatuksessa ja koulussa tieto- ja kaunokirjallisuuden ja monipuolisten tekstien äärelle.

Aikuisten lukutaitoon ovat yhteydessä erityisesti koulutustaso ja ikä: pelkän perus- tai toisen asteen koulutuksen suorittaneet ja vanhimmat työikäiset aikuiset kohtaavat lukiessaan haasteita muita aikuisia useammin. Lisäksi on aikuisryhmiä, joita ei tavoiteta aikuiskoulutuksen keinoin. Jatkuvan oppimisen uudistuksessa yksi erityinen painopiste onkin luoda oppimismahdollisuuksia myös vähän koulutetuille ja työttömille.

Monipuolisten lukutaitojen kehittäminen tukee myös aktiivista ikääntymistä. Ikäihmiset ovat perinteisten medioiden, kuten sanoma- ja aikakauslehtien, aktiivisimpia lukijoita, mutta heidän digitaidoissaan voi olla kehitettävää.

Lukemisen vaikeuksien taustalla voi olla esimerkiksi lukivaikeus tai muistisairaudet. Selkokielen tarvearviossa vuonna 2019 arvioitiin, että jopa 14 prosenttia suomalaisista hyötyisi selkokielestä.

Lukutaidon kehityssuunnan muuttamiseksi on lukutaitotyöhön kannustettava mukaan kaikki toimijat ja koko yhteiskunta. Lukutaito on jatkuvaa, elinikäistä oppimista ja lukutaidon harjoittamista.

Lukutaito on jatkuvaa oppimista

Kun luemme aktiivisesti ja tartumme rohkeasti uudenlaisiin teksteihin, harjoitamme, ylläpidämme ja kehitämme lukutaitoamme. Päivittäisen lukemisen merkityksen voi havaita kirjoittamisessa, lukusujuvuudessa, sanavarastossa tai vaikkapa mediataidoissa arjen eri tilanteissa. Monilukutaitoon liittyy paljon erilaisia lukutaitoja, ja eri ikäkausina ja elämän eri vaiheissa toiset lukutaidot ovat vahvemmin käytössä kuin toiset. Parhaimmillaan monipuolinen lukeminen ja lukutaito ovat luonteva ja myönteinen osa jokaista päivää.

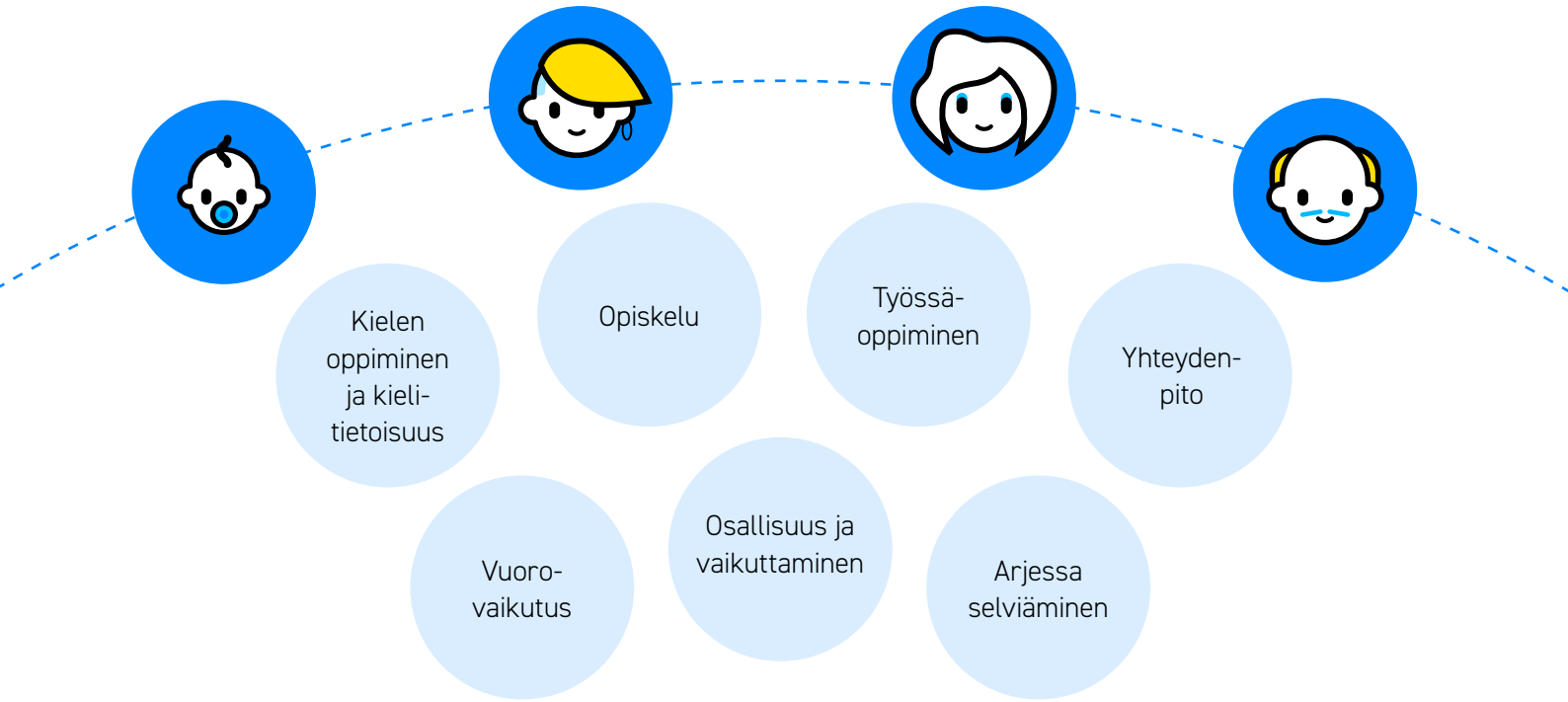

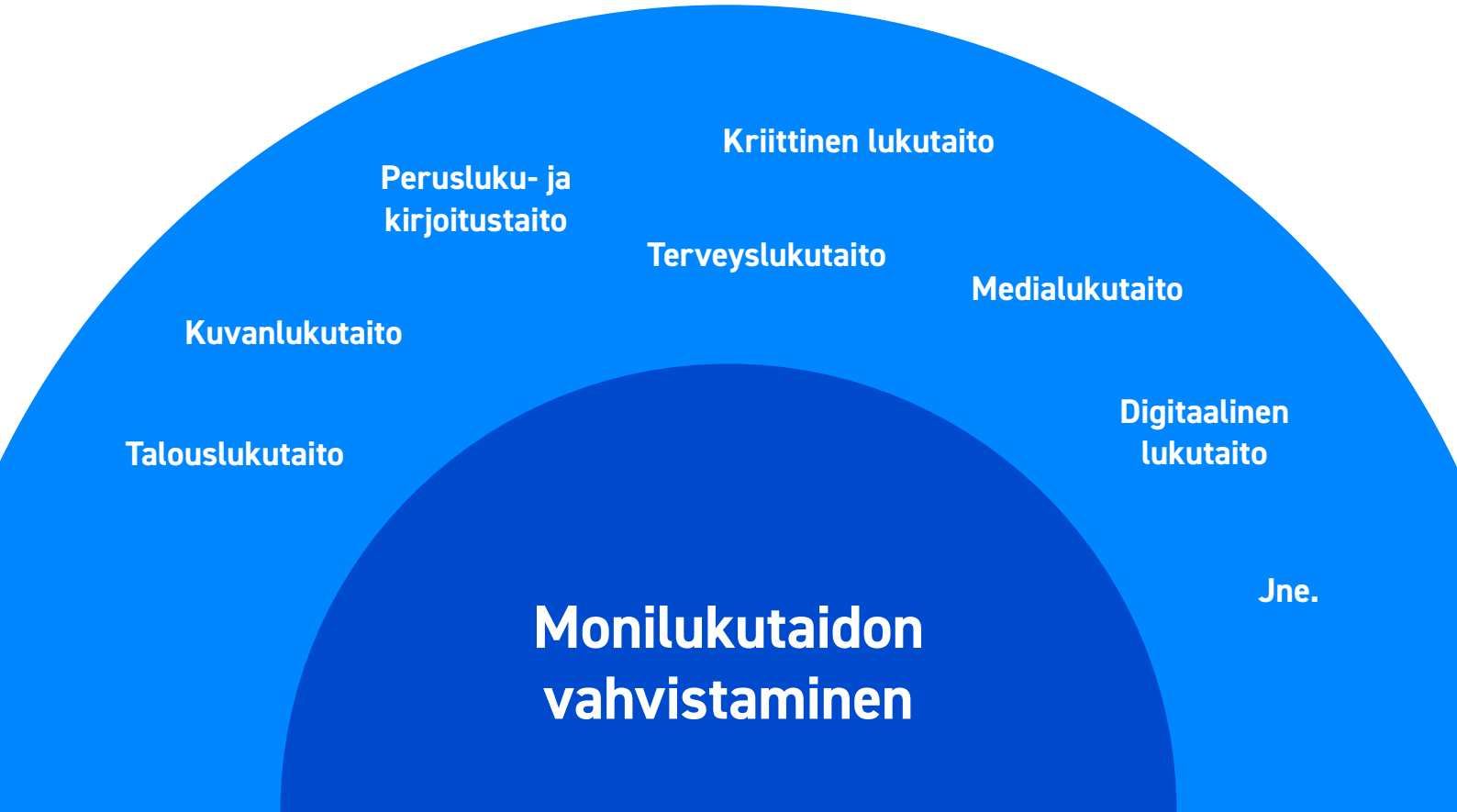

Tavoitteena monilukutaito

Jokainen meistä tulkitsee ja tuottaa erilaisia tekstejä päivittäin arjen tilanteissa koulussa, työssä ja harrastuksissa. Toimimme tekstien kanssa eri tavoin, kun luemme tai katsomme uutisia, kuuntelemme äänikirjoja tai podcasteja, kirjoitamme tai äänitämme pikaviestejä. Tekstien lukeminen ja tuottaminen edellyttää **monilukutaitoa** eli taitoa **lukea, ymmärtää ja tulkita sekä kirjoittaa ja tuottaa monimuotoisia tekstejä** erilaisissa ympäristöissä ja erilaisin välinein.

Monilukutaito on valmiutta toimia tekstien kanssa eri tilanteissa ja hyödyntää eri tilanteisiin sopivia lukemisen tapoja. Monilukutaitoa opitaan yhteisöissä ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Monilukutaito käsitteenä kattaa kaikki erilaiset lukutaidot perinteisestä luku- ja kirjoitustaidosta esimerkiksi medialukutaitoon sekä visuaaliseen lukutaitoon ja datanlukutaitoon. Monilukutaidon käsitteeseen kuuluu ajatus, että kaikki lukutaidot ovat yhtä arvokkaita ja tarpeellisia. Monilukutaito luo kykyä toimia nyky-yhteiskunnassa ja ehkäisee syrjäytymistä.

Yhteiskunnassamme on kirjoitetuilla teksteillä erityisasema esimerkiksi koulutuksen, hallinnon, oikeustoimen ja terveydenhuollon aloilla. Tästä syystä kirjoitettujen tekstien hyvä luku- ja kirjoitustaito on yhteiskunnallisen osallisuuden edellytys, ja sen mahdollistaminen kaikille on yhteiskunnan keskeinen tehtävä. Hyvä peruslukutaito sekä kirjoitustaito ovat avaintaitoja monessa tilanteessa niin arjessa, oppimisessa kuin työssäkin. Kyky lukea pitkiä tekstejä ja kirjallisuutta on yhteydessä yksilölliseen hyvinvointiin, ja erityisesti kaunokirjallisuuden lukeminen korreloi tutkimusten mukaan hyvien oppimistulosten kanssa.

Monilukutaitoon sisältyy taito tarkastella tekstien sisältöjä **kriittisesti eli arvioida** niiden luotettavuutta, alkuperää ja ilmaisukeinoja. Monilukutaitoon kuuluu tekstin **kontekstin** ymmärtäminen: tekstillä on aina joku laatija, ilmestymisympäristö ja tavoitteita, jotka vaikuttavat sen sisältöön ja ilmaisukeinoihin. Monilukutaito lähtee ajatuksesta, että tekstit

Monilukutaito tarkoittaa

- valmiuksia toimia tilanteen edellyttämällä tavalla monimuotoisten tekstien kanssa
- taitoa tulkita, tuottaa ja arvioida kriittisesti tekstejä eri alustoilla ja erilaisiin tilanteeseen sopivin tavoin
- tietoisuutta siitä, että tekstit ilmentävät laatimiskontekstinsa kulttuuria, arvoja, tarkoitusperiä ja näkökulmia
- valmiuksia kehittää oman lukutaidon eri osa-alueita.

ja niiden kanssa toimiminen on yhteisöllistä ja **monikielistä**. Monikielisyys voidaan ymmärtää kahdella tapaa: Toisaalta on kyse erillisistä kielistä, kuten suomesta, englannista tai arabiasta, joiden rinnakkainen ja limittäinen käyttö kuuluu monen ihmisen arkeen. Toisaalta monikielisyys tarkoittaa saman kielen erilaisia muotoja, kuten murteita, eri tilanteissa käytettäviä kielimuotoja tai alakohtaisia kieliä.

Monilukutaito perustuu **laajaan tekstikäsitykseen**. Sen mukaan tekstit eivät ole yksinomaan kirjoitettuja, vaan niissä hyödynnetään puhuttua kieltä ja ääntä, kuvia ja graafisia elementtejä, videokuvaa ja liikettä. Tekstit voivat myös olla erilaisten ilmaisutapojen yhdistelmiä. Yhä enemmän tekstejä julkaistaan ja luetaan digitaalisissa ympäristöissä, joissa monilukutaito kehittyy rinnan tieto- ja viestintäteknologisten taitojen kanssa.

Monilukutaitoa voi kehittää koko elämän ajan eri arjen tilanteissa ja yhteisöissä. Monilukutaidon osa-alueet kehittyvät rinnakkain, ja niiden suhde voi vaihdella eri-ikäisillä: lasten kuvanlukutaito kehittyy varhain, ja nuoret voivat olla hyviä pelinlukutaidossa, mutta kirjoitettujen tekstien tulkitsemisen ja tuottamisen taidot vaativat pitkäjänteistä harjoittelua. Jo pienten lasten kanssa voidaan käydä arvioivaa keskustelua monimuotoisten tekstien tavoitteista ja ilmaisukeinoista.

Varhaiskasvatus ja koulutus ovatkin avainasemassa monilukutaidon, aivan erityisesti luku- ja kirjoitustaidon, opettamisessa ja syventämisessä. **Kielitietoisuus** eli ymmärrys kielten ja eri ilmaisumuotojen vaikutuksista tekstien merkitysten muodostumiseen tukee monilukutaidon kehittymistä. Koulussa kielitietoisuuden ytimessä on tiedonalojen kielten oppiminen. Tämä tarkoittaa sen ymmärtämistä, että historian tekstien lukeminen ja kirjoittaminen asettaa lukutaidolle erilaisia vaatimuksia kuin esimerkiksi fysiikan. Tämä antaa pohjaa kielitietoisuudelle myös muissa kielenkäyttötilanteissa. Kielitietoisuus tarkoittaa laajemmin myös sitä, että ymmärretään kielen ja erilaisten ilmaisutapojen merkitys kaikessa inhimillisessä ja yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Koulutus antaa perustan yhteiskunnassa ja opinnoissa tarvittavan monilukutaidon harjoittamiseen ja jatkuvaan oppimiseen. Tavoitteena on, että monilukutaidon avulla ihminen tulee toimeen arjen tilanteissa, opinnoissa ja työelämässä. Monilukutaito tarjoaa myös valmiuksia itsensä kehittämiseen, kulttuurista, taiteesta ja sanataiteesta nauttimiseen sekä voimaannuttaviin yhteisöllisyyden kokemuksiin.

LVI-asentajan päivä

Monilukutaitoa tarvitaan arjessa päivittäin. Esimerkiksi LVI-asentajien työpäivään saattaa kuulua viemärin kuvaus ja siitä raportoiminen. Työtehtävästä sovitaan kirjoittamalla ryhmäviestejä, ja sitä suunnitellaan kuvauspaikalla neuvotellen taloyhtiön edustajan kanssa. Päivän päätteeksi laaditaan raportti, johon kirjoitetaan selkeästi tehdyt löydökset, merkitään niiden paikka talon pohjapiirustukseen ja liitetään mukaan myös viemärikameran kuvaama video. Raportin sisällöstä neuvotellaan yhdessä ja sovitaan, kuka koostaa ja lähettää raportin edelleen.

Työyhteisön päivässä on paljon erilaisia tilanteita, joissa tekstit ja niissä käytettävät keinot ilmaista merkityksiä vaihtelevat tarkoituksenmukaisesti sen mukaan, kenelle viestitään ja mitä kanavaa pitkin. Kaikki tämä on osa monilukutaitoa.

Lukutaitotutkimusten tulokset strategiatyön taustalla

Lukutaitoa tutkitaan runsaasti, ja tutkimuksissa sitä lähestytään eri näkökulmista. Kansainväliset arviointitutkimukset, kuten 15-vuotiaiden osaamista arvioiva PISA[1] tai aikuisten perustaitoihin pureutuva PIAAC[2], antavat tietoa eri-ikäisten suomalaisten toiminnallisen lukutaidon yleistasosta ja lukutaitoon yhteydessä olevista tekijöistä. Näiden tutkimusten perusteella tiedetään, että suomalaisten lukutaito on keskimäärin hyvä, mutta erityisesti nuorten lukutaito on heikentynyt 2000-luvulla selvästi.

Myös suomalaista lukutaitotutkimusta tehdään jatkuvasti, ja esimerkiksi Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointitutkimukset opetussuunnitelmien tavoitteiden toteutumisesta ovat nostaneet esiin puutteita ja huolestuttavia kehityskulkuja oppilaiden luku- ja kirjoitustaidoissa. Viimeisimmän suomen kieli ja kirjallisuus -oppimistulosarvioinnin mukaan yhdeksäsluokkalaisten kirjallisuuden tulkinta ja käsitteenhallinta ovat hieman heikentyneet vuodesta 2014. Toisaalta suhtautuminen kirjoittamiseen on muuttunut hieman myönteisemmäksi.

Lukutaidon taso vaihtelee kaikissa ikäryhmissä, ja jokaisessa ikäryhmässä on niitä, joilla on arjen tilanteisiin riittämätön lukutaito: peruskoulun päättävien joukossa heitä on jo lähes 14 prosenttia ja työikäisisten aikuisten joukossa 11 prosenttia. Monilukutaitoa – erityisesti tiedonhakua ja arviointia sekä tiedon tuottamista – tarkastelleessa ICILS-tutkimuksessa[3] suomalaisista kahdeksannen luokan oppilaista peräti yli neljäsosa jäi alimmalle taitotasolle tai sen alle. Myös korkea-asteella opiskelevilla nuorilla

[1] Programme for International Student Assessment [2] Programme for the International Assessment of Adult Competencies
[3] International Computer and Information Literacy Study

Lukutaitoon vaikuttavia tekijöitä

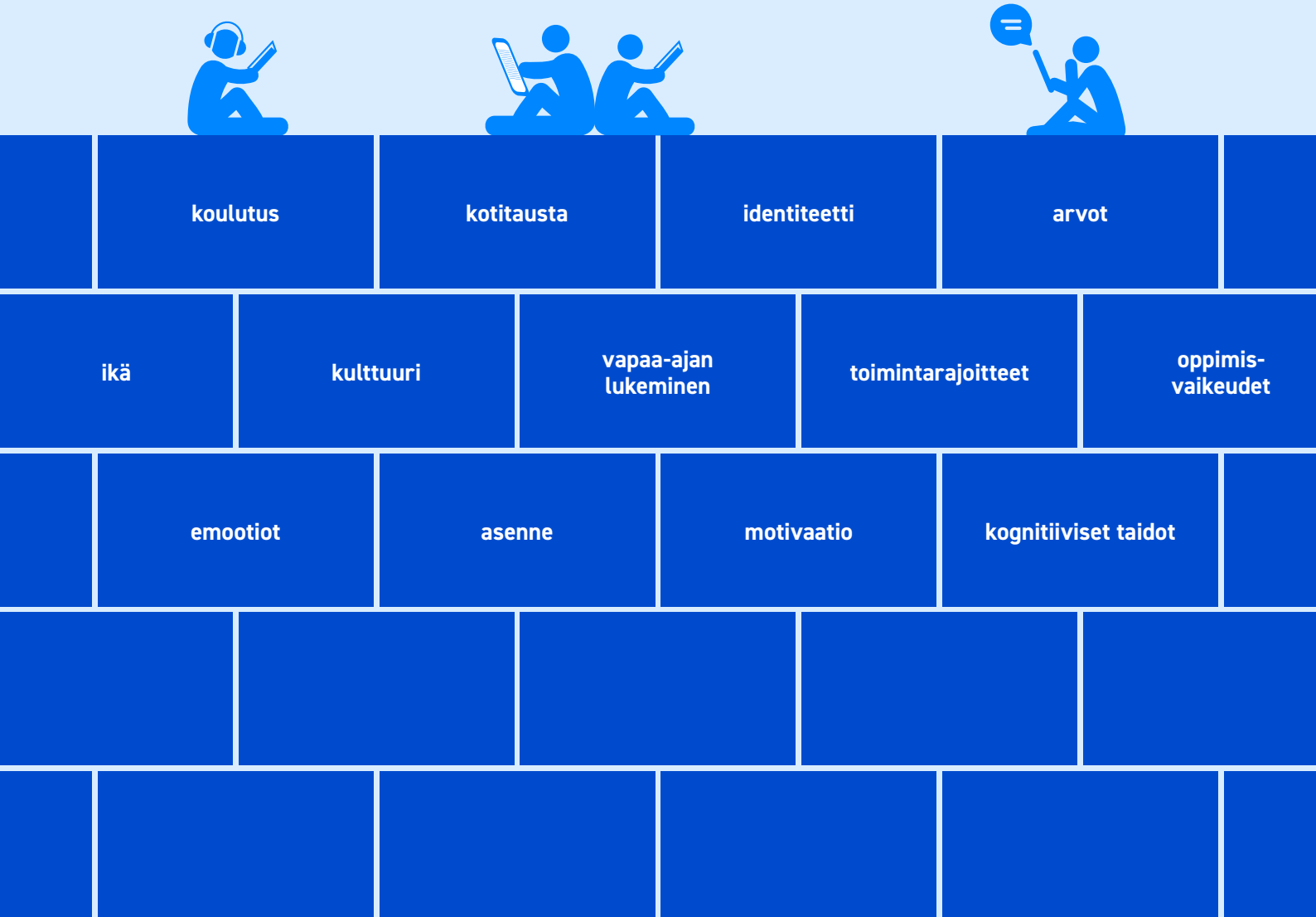

aikuisilla on vaikeuksia muun muassa kriittisessä lukutaidossa ja argumentoivassa kirjoittamisessa: kandidaattiopintoja viimeistelevistä yliopisto-opiskelijoista jopa 37 prosenttia selviytyy tällaisista tehtävistä vain heikosti tai tyydyttävästi, ja ammattikorkeakouluopiskelijoilla luku on vieläkin suurempi (62 %). Suomalaislasten ja -nuorten lukutaito, myös kriittinen lukutaito, onkin eriytynyt: osa kykenee jo alakoulussa lukemaan sujuvasti pitkiäkin tekstejä ja esimerkiksi arvioimaan nettilähteiden luotettavuutta hyvin, osalle lukeminen taas tuottaa vaikeuksia vielä yläkoulussakin.

Lukutaitoon ja sen kehittymiseen ovat yhteydessä monet yksilölliset tekijät (kuten kognitiiviset, motivationaaliset ja emotionaaliset tekijät) sekä sosioekonomiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Lukutaidon kehittymiseen vaikuttavat myös mahdolliset vammat ja oppimisvaikeudet, esimerkiksi lukivaikeus. Kansainvälisten tutkimusten perusteella tiedetään, että lukutaitoon ovat yhteydessä erityisesti kotitausta, vapaa-ajan lukeminen, ikä ja koulutustaso. Osin nämä tekijät kietoutuvat toisiinsa ja muihin lukutaitoon yhteydessä oleviin tekijöihin.

Perheillä ja huoltajilla on erilaiset valmiudet tukea lapsen ja nuoren lukemista ja lukutaitoa, ja lukemisen arvostus myös vaihtelee. Koulutustaso sekä arvostukset vaikuttavat huoltajien valmiuteen tukea lasten ja nuorten lukutaitoa. Suomalaisnuorten keskimääräinen lukutaito on heikentynyt erityisesti niissä ryhmissä, joissa huoltajilla on vain perusasteen koulutus tai joissa kulttuurin arvostus on vähäistä. Kotitausta, erityisesti sosioekonomiset tekijät, selittävät suurelta osin myös ICILS- ja PISA-tutkimuksissa havaittua monilukutaidon ja muiden oppimistulosten alueellista vaihtelua. Lukutaitoa tutkittaessa myös tutkittavan äidinkielellä on merkitystä. Jos äidinkieli on jokin muu kuin tutkimuksessa käytetty kieli, tämä saattaa näkyä muita heikompana lukutaitotuloksena niin alakoululaisilla, perusopetusta päättävillä kuin aikuisillakin. Kielitausta kietoutuu myös sosioekonomiseen taustaan. Nämä tulokset kertovat muun muassa oppijoiden tarpeesta saada entistä enemmän tukea sekä oman äidinkielen että koulun tai oppilaitoksen kielen hallintaan.

Monipuolisella ja runsaalla vapaa-ajan lukemisella on myönteinen yhteys lukutaitoon kaikissa ikäryhmissä. **Vapaa-ajan lukemisen** ja lukutaidon välinen suhde on kaksisuuntainen: Runsaasti lukevien lukutaito kehittyy, koska he lukevat muita enemmän. Jos taas lukeminen on ihmiselle vaikeaa, hän lukee vähän, eikä hänen lukutaitonsa pääse kehittymään. Nuorten vapaa-ajan lukeminen on eriytynyt taustan mukaan: alimman sosiaaliryhmän vapaa-ajan lukeminen on vähentynyt selvästi, kun taas ylimmässä sosiaaliryhmässä vain hieman. Samankaltainen ilmiö näkyy myös aikuisilla: vapaa-ajan lukeminen on eriytynyt koulutustason ja työssä lukeminen ammattityypin mukaan.

Aikuisilla lukutaidon vaihtelua selittää eniten **koulutustaso**. Erityisesti lukiotutkinnon ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden lukutaito on muita parempi. Yhtäältä näihin koulutuksiin hakeutuvat ne, joilla lukutaito on suhteellisen hyvä. Eri kouluasteilla ja koulumuodoissa lukutaidolta vaaditaan erilaisia asioita ja lukutaitoon

panostetaan koulutuksessa eri tavoin. Myös **ikä** on yhteydessä lukutaitoon: Mitä vanhemmasta aikuisryhmästä on kyse, sitä heikompi on keskimääräinen lukutaito. Työikäisistä aikuisista osaavin ikäryhmä ovat 25–34-vuotiaat, mikä selittyy koulutukseen ja työhön liittyvillä tekijöillä. Kun nämä tekijät vakioidaan, paras lukutaito onkin 16–24-vuotiailla. Tämä tarkoittaa, että lukutaito kehittyy perusopetuksen jälkeen opinnoissa ja työssä. Ikäryhmien väliset erot säilyvät, vaikka vanhemmilla aikuisilla olisi nuorempia aikuisia tuoreempi tutkinto.

Useissa lasten ja nuorten lukutaitotutkimuksissa sukupuoli on noussut näkyvästi esille, mutta aikuisilla lukutaidon sukupuoliero on vähäinen. Kun muut lukutaitoon yhteydessä olevat tekijät otetaan huomioon, sukupuolen merkitys ei ole nuorillakaan keskeinen, vaan esimerkiksi poikien tyttöjä vähäisempi vapaa-ajan lukeminen. Nämä molemmat tekijät liittyvät myös kotitaustaan.

Suurin osa tähänastisesta lukutaitotutkimuksesta on keskittynyt erityisesti kirjoitettujen tekstien lukutaitoon ja kirjoittamiseen. Tutkimustietoa monilukutaidon muista osa-alueista kertyy jatkuvasti lisää, mutta erityisesti kokonaisen ikäryhmän pitkän aikavälin kattavaa monilukutaitotutkimusta sekä aikuisten ja ikäihmisten monilukutaitoon kohdistuvaa tutkimusta on toistaiseksi vähän. Monilukutaitotutkimusta tulisikin vahvistaa muun muassa jatkuvan oppimisen uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

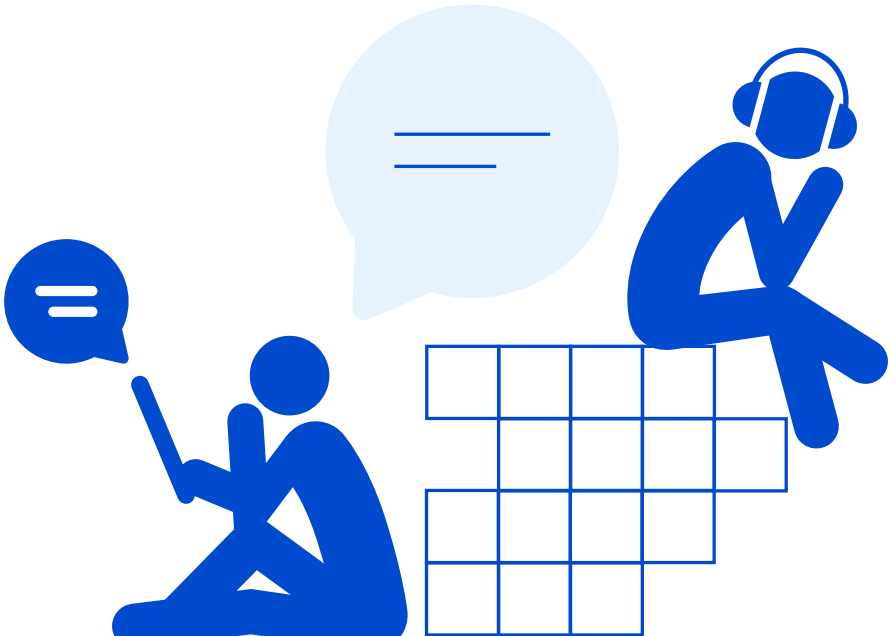

Suuntaviivat

Kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivojen tavoitteena on pitkäjänteinen ja johdonmukainen kansallinen, alueellinen ja paikallinen lukutaitotyö, jonka avulla Suomesta rakennetaan maailman monilukutaitoisin maa vuoteen 2030. Strategian avulla edistetään ja vahvistetaan lukemisen kulttuuria.

Suuntaviivoja ohjaavat keskeiset arvot ovat sivistys, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä hyvinvointi: jokaisella on oikeus lukutaitoon, jatkuvaan oppimiseen ja oikeus lukutaidon harjoittamiseen ja kehittämiseen kielestä, perhetaustasta, sukupuolesta, oppimisvaikeudesta, toimintarajoitteista, varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta.

Monimuotoinen kielellinen ja kulttuurinen ympäristö sekä vahva monilukutaito ovat hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden perusta. Lukutaidon suuntaviivakohtaisten tavoitteiden ja toimenpide-ehdotusten avulla pyritään turvaamaan jokaisen ihmisen oikeus saavuttaa riittävä monilukutaito jokaisena päivänä.

1 Luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita

2 Vahvistetaan lukutaito-osaamista

3 Innostetaan lukemaan ja monipuolistetaan lukutaitoa

Lukeva elämäntapa tasa-arvon, sivistyksen ja hyvinvoinnin perusta

SUUNTAVIIVA 1

Luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita

LUKUTAITOTYÖLLÄ JA SEN RAKENTEILLA tarkoitetaan kaikkia lukutaitoa edistäviä toimia, joita eri organisaatiot ja lukutaitotyön ammattilaiset tekevät. Lukutaidon tärkein perusta ja pohja luodaan varhaiskasvatuksessa, eri kouluasteilla sekä kirjastoissa. Lukutaitotyön ytimessä ovat lisäksi media ja kirjallisuus. Sitä vahvistavat kansalliset ja alueelliset lukutaitotyön verkostot ja eri hallinnonalojen välinen yhteistyö, työhön osoitetut resurssit ja täydennyskoulutus sekä niitä tukeva tutkimus ja ammattilaisten koulutus. Useissa järjestöissä tehdään merkittävää lukutaitotyötä. Tätä lukutaitotyön kokonaisuutta on tärkeää johtaa ja koordinoida niin kansallisella kuin paikallisella tasolla.

Kansallinen lukutaitostrategia mahdollistaa sen, että olemassa olevat lukutaitotyön rakenteet tehdään näkyviksi ja niitä vahvistetaan. Strategian avulla tuetaan kaikenikäisten monilukutaitoa. Strategia auttaa luomaan uusia kokeiluja ja toimintatapoja lukutaidon edistämiseksi kansallisesti ja paikallisesti ottamalla huomioon eri kielet, vähemmistöt ja erityisesti lukutaidon tukea tarvitsevat.

SUUNTAVIIVA 1

Luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita

1

KESKEISET TAVOITTEET VUOTEEN 2030

Kehitetään ja johdetaan lukutaitotyötä kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti.

Arvioidaan ja kehitetään lukutaitotyötä sekä kaikenikäisten lukutaitoa systemaattisesti.

Laaditaan pysyvä kansallinen lukutaito-ohjelma, jolla edistetään lukutaitostrategian toteutumista.

TOIMENPITEET

Tehdään näkyväksi lukutaitotyön systemaattinen ja pitkäjänteinen kansallinen ja paikallinen **johtaminen ja ohjelmien koordinointi**. Kartoitetaan lukutaitotyön kansalliset, alueelliset ja paikalliset toimijat, keskeiset painopisteet ja toimenpiteet lukutaitotyön edistämiseksi.

Varmistetaan, että **lainsäädäntö ja muut velvoittavat viranomaisohjeistukset tukevat kansallista, alueellista ja paikallista lukutaitotyötä**.

Valmistellaan lukutaitotyön vaikuttavuuden arvioimiseksi **kansalliset mittarit**, joiden avulla saadaan muun muassa tietoa lukutaitotyön laajuudesta, tarpeesta ja toteutumisesta alue- ja kuntatasolla. Kartoitetaan ja kehitetään lukutaidon arviointimittareita.

Yhdistetään lukutaitotyö **perheen** hyvinvointia tukeviin rakenteisiin lapsen syntymästä lähtien. Tuetaan perheitä lukemisen edistämisessä esimerkiksi kirjaston ja perhekeskuksen yhteistyöllä.

Jaetaan tietoa aikuisen ja lapsen yhteisistä lukemisen tavoista. Vahvistetaan **varhaislukemista perheissä** perehdyttämällä huoltaja lukemiseen ja monipuolisiin lukutaitoihin esimerkiksi jatkamalla Lukulahja lapselle -ohjelmaa osana neuvolatoimintaa.

Vahvistetaan **viestintää** lukutaidosta ja lukutaitotyöstä: kerrotaan monipuolisesti lukutaidosta ja näytetään monenlaisia ihmisiä monenlaisen lukemisen äärellä.

Varmistetaan, että **ammattitaitoisesti tuotetut kirjastopalvelut** ovat kaikkien kuntalaisten saavutettavissa.

Kannustetaan kuntia yhteistyöhön e-kirjaston luomisessa ja vahvistetaan kirjastoammattilaisten, varhaiskasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisten välistä **yhteistyötä**. Luodaan mahdollisuuksia hyödyntää kirjastopalveluita osana koulutusta ja työelämää.

Hyödynnetään lukutaitotyön menetelmiin **liittyvää tutkimusta ja tuloksia**. Liitetään ne osaksi koulujen, oppilaitosten ja varhaiskasvatuksen lukutaitotyön kehittämistä ja arviointia.

Huomioidaan **monilukutaito ja kielitietoisuus** nykyistä laajemmin **varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelmien sekä tutkintojen perusteiden valmistelussa**, tukimateriaaleissa sekä paikallisten suunnitelmien laatimisessa ja toimeenpanossa.

Kehitetään opettajankoulutuksen rakenteita ja sisältöjä niin, että varmistetaan opettajaopiskelijoille riittävät lukutaidon opetustaidot eri koulutusasteilla.

Edistetään **selkokielisten** materiaalien ja **digitaalisten palveluiden** sekä **tukivälineiden** saatavuutta ja saavutettavuutta arjessa, työssä ja koulutuksessa. Varmistetaan monikanavainen viestintä ottamalla huomioon esimerkiksi mahdollinen toimintarajoite, vamma tai oppimisvaikeus, kuten lukivaikeus.

Hankepohjaisesta toiminnasta siirrytään kohti suunnitelmallisempaa ja pitkäjänteisempää verkostotyötä. Varmistetaan, että vuosittaiset **lukutaitotyötä tukevat kampanjat** jatkuvat ja vahvistavat viestiä lukutaidon merkityksestä.

Jatketaan **Lukeva kunta -verkostojen** toimintaa ja laajennetaan **Lukeva koulu** -ohjelma kaikkiin, myös ruotsin sekä saamen kieltä käyttäviin, perusopetuksen kouluihin.

TOIMENPITEET

Vahvistetaan kunnan **viranhaltijoiden ja kuntapäättäjien** osallistumista paikallisen ja kansallisen lukutaito-ohjelman kehittämiseen sekä kuntakohtaisten lukutaitomallien rakentamiseen. Yhdistetään lukutaitotyö olemassa oleviin rakenteisiin, kuten varhaiskasvatukseen, koulutukseen ja hyvinvointipalveluihin sekä ohjaaviin strategisiin kuntajohtamisen työkaluihin.

Kehitetään **etsivän lukutaitotyön malli** hyödyntäen kuntien etsivän nuorisotyön mallia.

Kehitetään ja kartoitetaan **lukutaidon vahvistamisen menetelmiä** varhaiskasvatuksesta toisen asteen oppilaitoksiin ja pyritään tunnistamaan yhä paremmin lukutaidon oppimiseen ja kehittämiseen liittyviä esteitä.

Huomioidaan lukutaitotyössä **eri kieliryhmät ja monikieliset palvelut. Huomioidaan** monikielisen aineiston saatavuutta kirjastoissa.

Vahvistetaan maahanmuuttajien ja maahanmuuttotaustaisten **suomen ja ruotsin kielen opetusta, oppijoiden oman äidinkielen** lukemisen ja kirjoittamisen taitoja sekä monikielisyyttä osana varhaiskasvatusta ja koulutusta sekä kotoutumista ja kotoutumiskoulutuksen perusteita.

Vahvistetaan **kirjallisuusjärjestöjen ja eri taiteenalojen toimintaa osana** varhaiskasvatusta, perusopetusta, toisen asteen koulutusta sekä taiteen perusopetusta ja koulujen ja oppilaitosten harrastustoimintaa.

Vahvistetaan **journalismin, kirja- ja media-alan roolia** monilukutaidon edistäjinä ja osana lukutaitotyötä. Tuetaan erilaisten lukijoiden ja kirjojen monipuolista näkyvyyttä.

Lisätään **monilukutaitoa koskevaa tieteellistä tutkimusta ja selvityksiä**.

Ehdotetaan YK:n kansainvälistä **lukutaitopäivää liputuspäiväksi**.

SUUNTAVIIVA 2

Vahvistetaan monilukutaito-osaamista

2

AMMATTILAISTEN MONILUKUTAITO-OSAAMINEN MAHDOLLISTAA lasten, nuorten ja aikuisten monilukutaidon kehittymisen, opetuksen laadun ja oppimisen tuen varmistamisen. Lisäksi ammattilaisten monilukutaito-osaamisen avulla voidaan ylläpitää jokaisen riittävää monilukutaitoa arjessa ja työssä sekä lisätä kieli- ja kulttuuritietoisuutta. Lukutaidon ammattilaisten osaamisen kehittäminen tukee jokaisen yksilön monilukutaitoa, joka on yhteiskunnan sivistyksen, hyvinvoinnin ja tasa-arvon perusta.

Lukutaidon ammattilaisiksi kutsutaan muun muassa kasvatus- ja opetusalan ammattilaisia, kirjastoammattilaisia, lukutaitoon tai lukutaidon tukemiseen erikoistuneiden järjestöjen, yhdistysten tai instituutioiden toimijoita sekä useat viranhaltijat, jotka edistävät osaltaan monilukutaitoa tai kielenoppimista. Myös media-alan toimijat, kirjailijat ja kustantajat ovat ammattilaisia, jotka edistävät työssään lukemista ja lukutaitoa.

Eri ammattiryhmien lukutaito-osaamista vahvistavat toimet tarkennetaan lukutaito-ohjelmassa.

SUUNTAVIIVA 2

Vahvis-tetaan monilukutaito-osaamista

KESKEISET TAVOITTEET VUOTEEN 2030

Vahvistetaan ammattilaisten monilukutaito-osaamista ja yhteistyötä.

Tunnustetaan monilukutaito työelämätaitona ja jatkuvan oppimisen taitona.

Tunnustetaan lukemisen hyvinvointivaikutukset osana yhteiskunnan eri tasoilla tapahtuvaa suunnittelua ja kehittämistä.

Tehdään näkyväksi tämänhetkinen lukutaitotyö ja kehitetään työn tueksi tarvittavaa yhteistyötä, työvälineitä, palveluita ja materiaaleja.

TOIMENPITEET

Kehitetään **opettajien perus- ja täydennyskoulutusta** siten, että monilukutaidon ja kielitietoisuuden merkitys kaikissa oppiaineissa ja opetuksessa ymmärretään yhä paremmin ja kaikki opettajat saavat entistä paremmat valmiudet opettaa tiedonalojen monilukutaitoa. Kartoitetaan ajankohtaisia ja uusia lukutaitoa tukevia opetusmenetelmiä perus- ja täydennyskoulutuksen tueksi.

Vahvistetaan **kaikkien opettajien pedagogista osaamista monilukutaidosta**, lukemisen, lukutaidon, kielen, kirjallisuuden ja sanataiteen merkityksestä sekä mediakasvatuksesta ja digitaalisista ympäristöistä. Varmistetaan, että varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten käytössä on **laadukkaita digitaalisia ympäristöjä** oppijoiden tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen sekä monilukutaidon edistämiseksi.

Tarjotaan täydennyskoulutusta lukutaidon ammattilaisille **lukemisen esteiden tunnistamiseen** ja lievittämiseen.

Vahvistetaan ja hyödynnetään **kirjastohenkilöstön osaamista ja asiantuntijuutta** lukutaitotyössä ja eri kohderyhmien tarpeiden ymmärtämisessä.

Vahvistetaan neuvola- ja perhepalveluiden henkilökunnan osaamista lukemisen tukemiseksi perheissä. Turvataan laadukkaat toimintaedellytykset neuvoloissa tehtävään lukutaitotyöhön. Huomioidaan, että lukemis- ja oppimisvaikeuksiin liittyviä testejä on saatavilla myös eri kielillä sekä perheille voidaan jakaa materiaalia myös selkokielellä.

Kehitetään **sosiaali- ja terveysalan henkilöstön** koulutusta siten, että ikäihmisten moni- ja medialukutaidot vahvistuvat.

Kiinnitetään lukutaitotyöhön kaikki toimijat, joiden **on tärkeää tunnistaa heikosti lukevien nuorten ja aikuisten lukutaitotarpeet ja koulutus**. Tarjotaan täydennyskoulutusta muun muassa vankeinhoitolaitoksen sekä päihde- ja mielenterveystyön ammattilaisille.

Kiinnitetään huomiota lukutaitotyön vahvistamiseen **suomi tai ruotsi toisena kielenä** -opetuksessa, kotouttamiskoulutuksessa, oppilaiden **oman äidinkielen** opetuksessa, aikuisten perusopetuksessa ja monikielisessä opetuksessa sekä ammatillisessa koulutuksessa. Huomioidaan kaikissa kouluissa ja oppilaitoksissa myös erityistä lukutaidon tukea tarvitsevat.

Kehitetään opetusmateriaalien sekä digitaalisten palveluiden **saatavuutta ja saavutettavuutta** koulussa, arjessa ja työssä.

Käytetään **mediaa ja mediasisältöjä**, kuten oppimateriaaleja ja opetusohjelmia, vahvistamaan lukutaito-osaamista ihmisten arjessa, työssä ja opiskelussa. Varmistetaan niiden yhtäläinen ja tasa-arvoinen saavutettavuus ja saatavuus kaikissa kouluissa ja oppilaitoksissa.

Tuetaan tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen, medialukutaidon ja ohjelmointiosaamisen kehittymistä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Hyödynnetään Uudet lukutaidot -ohjelmassa laadittuja osaamisen kuvauksia monilukutaidon edistämiseksi.

Varmistetaan, että varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa on käytettävissä **työkalut lasten ja nuorten lukutaidon arvioimiseen** ja lukutaidon tukemiseen. Varmistetaan, että monilukutaidon edistämiseksi eri oppimisen alueilla ja kaikissa oppiaineissa on **saatavilla ajankohtaista helposti hyödynnettävää oppimateriaalia**.

Kartoitetaan lasten, nuorten ja aikuisten **monilukutaidon oppimiseen liittyviä esteitä ja tuen ratkaisuja** osana moniammatillista yhteistyötä. Huomioidaan hallintoalojen yhteistyössä ja lukutaidon arvioinnissa maahanmuuttotaustaiset ja maahanmuuttajat sekä heidän lukutaitotarpeensa.

Tarjotaan työssä oleville **mahdollisuus vahvistaa omaa monilukutaitoaan ja osaamistaan työnantajan tuella**. Kehitetään työnantajien mahdollisuuksia ja resursseja tukea työntekijöidensä lukutaidon kehittymistä osana jatkuvaa oppimista ja työuraa. Kehitetään kokeiluja **lukevien työyhteisöjen** luomiseksi ja vertaisosaamisen jakamiseksi.

Vahvistetaan **kriittistä lukutaitoa** ja ymmärrystä lukutaidon merkityksestä **eri ammattialoilla**. Lisätään kieli- ja kulttuuritietoisuutta työyhteisöissä ja laajennetaan ja jaetaan tietoa monilukutaidosta myös kansainvälisessä yhteistyössä.

SUUNTAVIIVA 3

Innostetaan lukemaan ja monipuolistetaan lukutaitoa

3

LUKEMAAN INNOSTAMINEN ON lukemaan kannustamista, lukemisen tukemista ja mahdollistamista. Tämä on merkittävä, konkreettinen keino vaikuttaa lukutaitoon kaikkina ikäkausina. Lukemaan voi innostua yksin tai yhdessä ajasta ja paikasta riippumatta. Lukemisesta innostuminen on keskeistä jatkuvassa oppimisessa ja lukutaidon monipuolistamisessa. Kiinnostuminen lukemisesta voi lähteä omasta motivaatiosta, mutta joskus lukemiseen tai lukutaidon kehittämiseen tarvitaan ulkopuolista kannustusta ja tukea.

Lukemisen mahdollistajia ja kannustajia voivat olla esimerkiksi kaverit, huoltajat, sukulaiset, esikuvat, harrastustoimijat sekä opettajat ja kirjastoammattilaiset. Tärkeitä ovat myös lukemaan houkuttelevat kirjat, sarjat, pelit ja elokuvat. Monipuolisten tekstien ja sopivantasoisen kirjallisuuden tarjoaminen auttaa jokaista löytämään itselleen sopivaa luettavaa.

Merkittävää työtä lukemaan innostamisessa ja lukutaidon tukemisessa tehdään myös vapaassa sivistystyössä, erilaisissa yhdistyksissä ja kolmannen sektorin toiminnassa.

On tärkeää monipuolistaa lukutaitoa vahvistamalla eri-ikäisten omaa toimijuutta ja lukijaidentiteettiä. Omaehtoinen lukeminen voi vaihdella eri ikäkausina, mutta lukeva elämäntapa on turvattava jokaiselle.

SUUNTAVIIVA 3

Innostetaan lukemaan ja moni-puolistetaan lukutaitoa

3

KESKEISET TAVOITTEET VUOTEEN 2030

Tuetaan koteja ja kasvuyhteisöjä lukemaan lapsille ja kertomaan nuorille lukemisen ja lukutaidon merkityksestä.

Vahvistetaan media-kasvatuksen, kirjallisuus-kasvatuksen ja vapaa-ajan lukemisen roolia lukemaan kannustamisessa ja tukemisessa.

Tunnistetaan monilukutaidon merkitys yhteiskunnassa – tuetaan ja rikastetaan kaikkien monilukutaitoa.

TOIMENPITEET

Innostetaan ja kannustetaan kaikenikäisiä lukemaan **koko elinkaaren ajan**.

Vahvistetaan jo olemassa olevia käytänteitä ja keinoja lukuinnon herättämiseksi.

Tuodaan näkyviin **monipuolinen ja moniääninen kirjallisuus** osana kaikenikäisten arkea.

Järjestetään erilaisia kansallisia ja paikallisia **lukukampanjoita ja -tapahtumia** ja tavoitellaan niillä laajasti kaikenikäisiä lukijoita.

Tuetaan perheen **yhteisiä lukuhetkiä** yhteistyössä neuvoloiden, kirjastojen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa.

Järjestetään aikaa varhaiskasvatuksessa ja kouluissa **luovalle ja vapaalle monipuolisten tekstien tuottamiselle ja lukemiselle**.

Annetaan jokaiselle perusopetuksen oppilaalle mahdollisuus osallistua joka lukuvuosi **vähintään kaksi kertaa lukutapahtumaan**.

Toteutetaan **yhteisöllistä lukemisen kulttuuria** sisällyttämällä lukeminen osaksi jokaista varhaiskasvatus- ja koulupäivää. Kannustetaan myös toisen asteen opettajia ja opiskelijoita antamaan aikaa lukemiselle yksin tai yhdessä.

Otetaan **osallistava ja yhteisöllinen lukeminen** osaksi varhaiskasvatusta ja eri koulutusasteiden lukutaitotyötä, aikuisten työ- ja toimintaympäristöjä sekä ikäihmisten arkea. Yhteisöllinen lukeminen tukee lukukokemusten jakamista, lukemisen elämyksellisyyttä, tunnetaitoja ja ihmisenä kasvamista.

Tehdään **kirjasto tutuksi kaikenikäisille**: opastetaan eri kielillä, miten kirjastokortti hankitaan.

Hyödynnetään kirjastojen ja muiden toimijoiden luomia **monimuotoisia ympäristöjä**, joissa lapset, nuoret ja aikuiset voivat toteuttaa erilaisia lukemisen ja tuottamisen tapoja ja joihin on mahdollista päästä virtuaalisesti tai fyysisesti.

Osallistetaan lapsia ja nuoria suunnittelemaan kirjailijavierailuja, lukupiirejä ja kirjallisuuskampanjoita. Vahvistetaan lasten ja nuorten lukutaitoa hyödyntämällä **vertaisvinkkausta, sanataiteen menetelmiä** ja muita lukemaan innostamisen menetelmiä.

Annetaan tukea ja kannustetaan kehittämään **kriittistä lukutaitoa** osana medialukutaitoa ja eri tekstien kanssa toimimista osana opiskelua, arkea ja työtä. Varmistetaan tekstien, elokuvien, videoiden, mediasisältöjen tuottamisessa tekijänoikeudet.

Hyödynnetään lukutaitotyössä monipuolisia **lukemisen esikuvia**.

Annetaan tilaa lasten ja nuorten teksteille ja äänelle medioissa, jolloin he voivat esitellä omia tuotoksiaan ja lukutaitohankkeitaan sekä toimia näin **lukija- ja tekijäesikuvina**.

Varmistetaan, että kaikille kouluasteille on tarjolla **lukudiplomi tai lukuhaaste**, joka voi sisältää oppimistehtäviä ja lukemista monessa muodossa. Annetaan mahdollisuus lukuharrastuneisuuden osoittamiseen.

Lisätään **taiteen perusopetukseen, erityisesti sanataiteeseen, osallistumisen mahdollisuuksia** eri puolilla maata.

Innostetaan lukemaan myös työpaikoilla ja työyhteisöissä kannustamalla työntekijöitä tai työkavereita osallistumaan monilukutaitoa kehittäviin tilaisuuksiin ja koulutuksiin. **Lukeva yhteisö** tukee parhaimmillaan lukevan toimintakulttuurin muotoutumista.

Annetaan jokaiselle lukijalle mahdollisuus lukukokemukseen vammasta tai oppimisen vaikeudesta riippumatta.

Luodaan harrastusseuroille, -toimijoille, valmentajille ja lajiliitoille **mahdollisuus integroida lukemista lajitoimintaan**. Tunnistetaan eri harrastusryhmien ja lukuesikuvien merkitys lukemaan innostamisessa yhteiskunnassa.

Houkutellaan ja innostetaan lukemaan asettamalla monipuolista **luettavaa esille** julkisiin tiloihin. Huomioidaan myös digitaalinen tarjonta.

Lukutaitotyön kehittäminen paikallisesti

Lukeva kunta 2030

Lukeva kunta 2030 -ohjelmaan kirjattujen tavoitteiden on tarkoitus olla kannustavia ja joustavia kunnille ja kuntaverkostoille. On tärkeää, että kunta tai kuntaverkosto itse sitoutuu kehittämään pitkäjänteisesti ja systemaattisesti kuntalaistensa lukutaitoa. Se voi tapahtua niin kirjastojen kuin sivistystoimen, mutta yhtä lailla terveys- ja hyvinvointipalveluiden koordinoimana. Tavoitteena on, että kuntalaiset tunnistavat lukutaidon merkityksen ja heillä on mahdollisuus kiinnittyä paremmin omassa arjessaan, opiskelussaan ja työssään monilukutaidon harjoittamiseen.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

- Lukeminen ja lukutaitotyö **tehdään näkyväksi** kuntatason toiminnassa. Työssä on tärkeää huomioida lapset, nuoret ja aikuiset.
- Lukutaitotyön ja lukutaidon edistäminen on parhaimmillaan **kuntien omien vahvuuksien ja paikallisen kehittämistyön kautta** tehtävää työtä. Työtä voivat johtaa nuorisotoimi, hyvinvointipalvelut, kirjasto- ja kulttuuritoimi, sivistystoimi, paikalliset järjestöt ja harrastusryhmät.
- Lukutaidon ja lukutaitotyön edistäminen on kirjattu kunnan asiakirjoihin, kuten kuntastrategiaan, hyvinvointikertomukseen tai kulttuurikasvatussuunnitelmaan.
- Ammattitaitoisesti tuotetut kirjastopalvelut ovat kaikkien kuntalaisten saavutettavissa.
- Kunta resursoi **lukutaitoa edistävään työhön** ja laadukkaaseen, ajantasaiseen ja monikieliseen tieto- ja kaunokirjallisuuteen, mediateksteihin, äänikirjoihin ja digitaalisiin palveluihin.
- Kunnan lukutaitotyössä otetaan huomioon kaikki kuntalaiset: eri **kieliryhmät, kaikenikäiset sekä erityistä lukutaitotukea tarvitsevat ihmiset**.
- Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen oppilaitosten yhteistyö kirjaston kanssa on **suunnitelmallista**: eri tahoilla on omat vastuuhenkilöt yhteistyön edistämiseksi. Yhteistyö on kirjattu varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmaan ja vuosisuunnitelmaan.
- Lukutaitotyötä **johdetaan ja arvioidaan moniammatillisesti**.
- Lukutaitotyötä tehdään kaikenikäisten parissa. Kumppaneita työssä voivat olla esimerkiksi järjestöt, nuorisokeskukset, vapaa-ajan toimijat ja seurakunnat. Tätä kautta saadaan hyvä tuki lukutaidon kehittämiselle. Voidaan esimerkiksi kehittää eri-ikäisille kuntalaisille **innostavia, konkreettisia ja monimediaisia lukutaitoympäristöjä**.
- Kuntia kannustetaan osallistumaan **Lukeva kunta -verkostoon** ja toteuttamaan **Lukeva koulu -ohjelmaa**.
- Kuntia kannustetaan hyödyntämään jo olemassa olevia rakenteita, kuten koulujen, varhaiskasvatuksen ja kirjaston perustoimintaa, sekä hankkeita, jotka tukevat lukutaitotyötä.
- Kunnassa lukutaitotyö toteutetaan eri hallinnonalojen välisenä yhteistyönä. Lukutaitotyö on osa kunnan hyvinvointipalvelujen sekä mahdollisesti hyvinvointialueiden kokonaisuutta. Kunnan lukutaitotyötä tukemaan voidaan laatia **lukutaidon toimenpideohjelma**, joka pohjautuu kansalliseen lukutaitostrategiaan ja monilukutaitoon.

Näillä sivuilla esitellään esimerkinomaisesti lähtökohdat Lukeva kunta 2030 -ohjelmalle ja Lukeva koulu 2030 -ohjelmalle.

Lukeva kunta 2030 ja Lukeva koulu 2030 -ohjelmat varmistavat, että lukutaitotyötä tehdään joka puolella maatamme ja kaikki pääsevät tasavertaisesti osaksi sitä. Lukeva kunta -ohjelma haastaa kunnan kaikki toimijat mukaan. Lukeva koulu -ohjelma tekee monilukutaidon opiskelusta koko koulun yhteisen asian.

Lukeva koulu 2030

Lukeva koulu 2030 -ohjelman malli on tarkoitettu perusopetukselle. Sen tavoitteena on innostaa ja kannustaa kouluja lukutaidon parantamiseen systemaattisesti yhdessä koko kouluyhteisön kanssa. On tärkeää osallistaa koko kouluyhteisö lukutaidon ympärille ja luoda rakenteita osaksi koulun, kodin ja kirjaston välistä yhteistyötä.

Kirjattuja tavoitteita voi paikallisesti soveltaa omien resurssien ja toimivien rakenteiden ja verkostojen pohjalta.

Lukeva koulu -ohjelmaa on tarkoitus laajentaa myös varhaiskasvatukseen ja toisen asteen koulutukseen.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

- Koulussa on pidemmän aikavälin lukutaito-ohjelma tai -suunnitelma, joka pohjautuu kansalliseen lukutaitostrategiaan ja Lukeva kunta -toimenpiteisiin. Tämä sisältää lukutaitotyön sisällön ja arvioinnin sekä toimenpiteet ja vastuuhenkilöt.
- Koulujen yhteistyö kirjaston kanssa on **sopimuspohjaista ja suunnitelmallista**: eri tahoilla on omat vastuuhenkilöt yhteistyön edistämiseksi. Yhteistyö on kirjattu koulujen koulukohtaiseen opetussuunnitelmaan ja vuosisuunnitelmaan.
- Koulussa on **lukutaitotiimi**, johon kuuluvat esim. rehtori, kirjastovastaava, eri oppiaineiden opettajaedustajat, erityisopettajat, oppilaiden ja vanhempainyhdistysten edustajat.
- Monilukutaidon, lukemaan innostamisen ja kielitietoisuuden **kehittäminen** on koko **työyhteisön ja kaikkien oppiaineiden vastuulla**.
- Koulussa on **riittävät resurssit** lukutaitotyön suunnitteluun ja toteutukseen (työaika, materiaalit, kirjallisuus, digitaaliset ympäristöt ja laitteet).
- Koulussa panostetaan **innostaviin** lukutaitoa edistäviin monipuolisiin **oppimisympäristöihin**.
- Lukutaitotyön tavoitteena on luoda **lukeva toimintakulttuuri** kouluun, jossa lukutaitotyö tehdään näkyväksi yhdessä koko kouluyhteisön ja sidosryhmien kanssa.
- Koululla on **riittävä teknologia ja osaaminen** tieto- ja viestintäteknologiataitojen ja mediataitojen opettamiseksi.

LUKUTAITOSTRATEGIAN LAADINTAPROSESSIN KUVAUS

OPETUSHALLITUKSEN LUKULIIKE SAI eduskunnan sivistysvaliokunnalta toimeksiannon luoda Suomeen kansallinen lukutaitostrategia. Työn taustalla on lukutaitofoorumin työ ja lukutaidon suuntaviivat (2017–2019). Lukutaitofoorumin jälkeen perustettiin Lukuliike, joka on toteuttanut suuntaviivojen tavoitteita.

Joulukuussa 2020 koottiin moniammatillinen ohjaus- ja projektiryhmä valmistelemaan kansallista lukutaitostrategiaa. Ohjausryhmän linjauksen mukaan lukutaitostrategia on laadittu ensisijassa lukutaitotyötä tekeviä tahojen käyttöön.

Ajankohtaista tietoa eri-ikäisten lukutaidosta hankittiin verkkokyselyllä ja järjestämällä eri tahoille kuulemistilaisuuksia. Verkkokyselyt ja kuulemistilaisuudet sisälsivät kysymyksiä lukutaidon nykytilasta, tulevaisuudesta sekä ratkaisuista kaikenikäisten lukutaidon vahvistamiseksi vuoteen 2030 mennessä. Kyselyä jaettiin monissa verkostoissa ja siihen saatiin 89 yksilövastausta. Lisäksi työryhmän jäsenet järjestivät yhteensä 48 kuulemistilaisuutta, joihin osallistui lähes 800 aikuista ja 500 lasta ja nuorta.

Lausuntopalvelussa oli mahdollisuus antaa palautetta lukutaitostrategian luonnoksesta ajalla 27.9.–15.10.2021. Lausuntoja annettiin yhteensä sata kappaletta.

Lukutaitostrategian päälinjauksista on vastannut ohjausryhmä ja kirjoitus- ja laadintaprosessista projektiryhmä. Työryhmien kokoonpanot on esitelty strategian alussa.

LÄHTEET

Afflerbach, 2016. Handbook of individual differences in reading: Reader, text, and context. Routledge.

Ahlholm, M. (2020). Kielitaitoiseksi kasvaminen. Teoksessa L. Tainio, M. Ahlholm, S. Grünthal, S. Happonen, R. Juvonen, U. Karvonen & S. Routarinne (toim.) Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa, 15–40. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja.

Anstey, M. & Bull, G. (2018). Foundations of multiliteracies. Reading, writing and talking in the 21st century. New York: Routledge.

Arffman, I. & Nissinen, K. (2015). Lukutaidon kehitys PISA-tutkimuksissa. Teoksessa J. Välijärvi & P. Kupari (toim.) Millä eväillä uuteen nousuun? PISA 2012 -tutkimustuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016: 5. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 28–49.

Arnbak, E. (2012). To what extent do basic skills predict students' PISA reading score? Teoksessa N. Egelund (toim.), Northern Lights on PISA 2009 – focus on reading. TemaNord 2012: 501. Pohjoismainen ministerineuvosto, 75–90.

Artelt, C., Schiefele, U. & Schneider, W. (2001). Predictors of reading literacy. European Journal of Psychology of Education, 16 (3), 363–383.

Barton, D. (2007). Literacy. An introduction to the ecology of written language. Malden: Blackwell.

Barzilai, S., & Strømsø, H. I. (2018). Individual differences in multiple document comprehension. In J. L. G. Braasch, I. Bråten, & M. T. McCrudden (Eds.). Handbook of multiple source use (pp. 99–116). Routledge

Cope, B. & Kalantzis, M. (2000). Multiliteracies: literacy learning and the design of social futures. Lontoo: Routledge.

Fredriksson, U., Rasmusson, M. & Sundgren, M. (2012). Weak readers in the Nordic countries – Gender, immigrant background, socio-economic background, enjoyment of reading and school related factors. Teoksessa N. Egelund (toim.), Northern Lights on PISA 2009 – focus on reading. TemaNord 2012: 501. Kööpenhamina: Pohjoismainen ministerineuvosto, 23–43.

Hartikainen (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 33–39.

Hämäläinen, E. K., Kiili, C., Marttunen, M., Räikkönen, E., González-Ibáñez, R., & Leppänen, P. H. (2020). Promoting sixth graders' credibility Evaluation of Web pages: An intervention study. Computers in Human Behaviour, 110, Article 106372. https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106372

Juusola, M. (2019). Selkokielen tarvearvio vuonna 2019. Selkokeskus.

Kiili, C., Coiro, J., & Räikkönen, E. (2019). Students' evaluation of information during online inquiry: Working individually or in pairs. Australian Journal of Language and Literacy, 42(3), 167–183.

Kiili, C., Leu, D. J., Marttunen, M., Hautala, J., & Leppänen, P. H. (2018). Exploring early adolescents' evaluation of academic and commercial online resources related to health. Reading and Writing, 31(3), 533–557. https://doi.org/10.1007/s11145-017-9797-2

Kiili, C., Smith, B. E., Räikkönen, E., & Marttunen, M. (2021). Students' interpretations of a persuasive multimodal video about vaccines. Journal of Literacy Research, 53(2), 196–218. https://doi.org/10.1177/1086296X211009296

Kupiainen, R. (2019). Monilukutaidon pedagogiikan lähtökohtia. Teoksessa M. Harmanen & M. Hartikainen (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 23–31.

Lehtonen, H. (2019). Monikielisyys koulussa – yksikielisestä instituutiosta limittäiskieliseen opetukseen. Kielikello 4/2019. Saatavissa: https://www.kielikello.fi/-/monikielisyys-koulussa

Leino, Kaisa, Kari Nissinen, Eija Puhakka & Juhani Rautopuro (2017). Lukutaito luodaan yhdessä. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautopuro, J., Sirén, M., Vainikainen, M.-P., & Vettenranta J. (2019). PISA 2018 ensituloksia – Suomi parhaiden joukossa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40.

Leino, K., Rikala, J., Puhakka, E., Niilo-Rämä, M., Sirén, M. & Fagerlund, J. (2019). Digiloikasta digitaitoihin. Kansainvälinen monilukutaidon ja ohjelmoinnillisen ajattelun tutkimus (ICILS 2018). Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7937-9

Lundetrae, K., Sulkunen, S., Gabrielsen, E. & Malin, A. (2014). A comparison of PIAAC and PISA results. Teoksessa A. Malin (toim.) Associations between age and cognitive foundation skills in the Nordic countries. A closer look at the data. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 171–188.

Luukka, M.-R. (2019). Tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monilukutaituriksi. Teoksessa M. Harmanen & M.

Malin, A., Sulkunen, S. & Laine, K. (2013). PIAAC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:19.

Martin, M. (2016). Monikielisyys muutoksessa. – Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 7(5). Saatavilla: https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2016/monikielisyys-muutoksessa [Viittauspäivä: 3.3.2021]

Nissinen, K. & Vuorinen, R. (2018). Alueelliset erot luonnontieteiden osaamisessa ja niitä selittävät tekijät: oppilaanohjauksella on merkitystä. Teoksessa J. Rautopuro & K. Juuti (toim.) PISA pintaa syvemmältä. PISA 2015 Suomen pääraportti. Kasvatusalan tutkimuksia 77, 69 - 96. Suomen kasvatustieteellinen seura.

Nygren, H., Nissinen, K., Hämäläinen, R. & De Wever, B. (2019). Lifelong learning: Formal, nonformal and informal learning in the context of the use of problem-solving skills in technology-rich environments. British Journal of Educational Technology, 50, 4, 1759–1770.

Rantala, J., & van den Berg, M. 2013. Lukiolaisten historian tekstitaidot arvioitavina. Kasvatus 44 (4), 394–407.

Sulkunen, S. (2019). Heikosti lukevat suomalaislapset ja -nuoret. Mitä heistä tiedetään kansainvälisten arviointitutkimusten perusteella? Teoksessa M. Takala & L. Kairaluoma (toim.) Lukivaikeudesta lukitukeen. Gaudeamus, 54 - 80.

Sulkunen, S., & Malin, A. (2018). Literacy, Age and Recentness of Education Among Nordic Adults. Scandinavian Journal of Educational Research, 62(5), 929–948. https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1324898

Sulkunen, S. & Nissinen, K. (2012). Heikot lukijat. Teoksessa Sari Sulkunen & Jouni Välijärvi (toim.) Kestääkö osaamisen pohja? PISA09. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012: 12. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 46–61.

Sulkunen, S., Nissinen, K. & Kupari, P. (2014). Characteristics of low and top performers in reading and mathematics. Exploratory analysis of 4th grade PIRLS and TIMSS data in the Nordic countries. Teoksessa K. Yang Hansen ym. (toim.) Northern Lights on TIMSS and PIRLS 2011. Differences and similarities in the Nordic countries. Kööpenhamina: Pohjoismainen ministerineuvosto, 49–84.

Sulkunen, S. & Saario, J. (2019). Tiedonmuodostus ja tekstityö: tapaustutkimus lukion historian opetuksen tekstikäytänteistä. Kasvatus 50 (2), 149–163.

Sulkunen, S., Nissinen, K., & Malin, A. (2021). The role of informal learning in adults' literacy proficiency. European Journal for Research on the Education and Learning of Adults, 12(2), 207-222. https://doi.org/10.3384/rela.2000-7426.1325

Tarnanen, Mirja (2019). Monilukutaito sosiokulttuurisena lukutaitona. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin, 29 (4), 21–29.

Torppa, M., Eklund, K., Sulkunen, S., Niemi, P. & Ahonen, T. (2017). Why Do Boys and Girls Perform Differently on PISA Reading in Finland? The Effects of Reading Fluency, Achievement Behavior, Leisure Reading, and Homework Activity. Journal of Research in Reading. DOI: 10.1111/1467-9817.12103

Ursin, J., Hyytinen, H., & Silvennoinen, K. (toim.) (2021). Korkeakouluopiskelijoiden geneeristen taitojen arviointi – Kappas!-hankkeen tuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:6. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-892-2

Valtioneuvosto 2020: Osaaminen turvaa tulevaisuuden.

Veijola, A. & Mikkonen, S. 2016. Historical literacy and contradictory evidence in a Finnish high school setting: The Bronze Soldier of Tallinn. Historical encounters 3 (1), 1–16.

Välijärvi, J. (2020). Miten suomalainen peruskoulu pärjää? Kasvatus, 51 (2), 195–203.

Minne sää sit pakenet, jos et kirjaan?

Läs en bok så blir du klok!

Muista lukea niin saat oman maailman minne kukaan muu ei pääse.

Ihmiselle tärkeä on lukutaito, niinkuin luille on maito.

Läs mycket så blir du glad!

Läs mera om du vill bli cool.

Opi lukemaan tai et saa Minecraftia.

Kun lukee nii kulkee happi myös paremmin.

Kirja on viisauden vitamiini.

Näkökulmia lasten ja nuorten kuulemisen pohjalta.
Toteuttajana Suomen sanataideopetuksen seura